Holodinamika specifičnih leksičkih sistema: slučaj ihtionima s Levanta

Orsat Ligorio

Sadržaj

1 Uvod **2**
1.1 Hijerarhija termina 2
1.2 Znastvena i pučka taksonomija . 2
1.2.1 *Jastog* ili *hlap*? 2
1.3 Taksonomija i filologija 3
1.3.1 *Morski psi* i *cipli* 3

2 Struktura denominacija prema izrazu **4**
2.1 Ortoidioglotski ihtionimi 5
2.1.1 *Vražja mati* 5
2.2 Ortoaloglotski ihtionimi 6
2.2.1 *Ušata/oćada/ukjata* . . . 6
2.2.2 *Ovrata* 6
2.2.3 *Kanjac* 7
2.2.4 *Šarag* 8
2.3 Primjer psuedoglotskoga ihtionima 9
2.3.1 *Ranjen pauk* 9
2.4 Distribucija 9
2.5 Kompeticija 12

3 Struktura denominacija prema značenju **13**
3.1 Primjer: dubrovačka ihtionimija 13
3.2 Primjer kvazikalka 15
3.2.1 *Zubatac* 15
3.3 Primjer arhisemantema 16
3.3.1 *Pauci* 16

4 *Desiderata* umjesto *Zaključka* **17**

5 Riassunto **18**

6 *Sigla* i kratice **18**

Popis slika

1 Opozicija rodova 2
2 *Squaliformes* 3
3 *Mugilidae* 4
4 Tipični itinerarij 5
5 *Lophius piscatorius* 5
6 *Oblada melanura* 6
7 *Chrysophrys aurata* 7
8 *Serranus cabrilla* 7
9 *Diplodus sargus* 8
10 *Trachinus draco* 9
11 Venn-Edwardsov dijagram . . . 10
12 *Loligo* i *Todarodes* 12
13 *Dentex dentex* 16
14 *Trachinidae* 17

Onaj koji se bori za neko čistunstvo postanja i za neku jezičnu autarkičnost, kad je riječ o oznakama za život na moru i u moru, taj nikada more nije osjetio niti ga je razumio.

— Vojmir Vinja

1 Uvod

1.1 Hijerarhija termina

1. Talasozoonimi:
   (a) ihtionimi,
   (b) malakonimi,
   (c) karcinonimi,
   (d) …

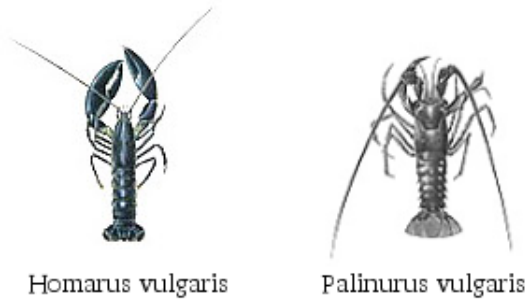
1. Ihtionimi:
   (a) pravi ihtionimi,
   (b) malakonimi,
   (c) karcinonimi,
   (d) …

1.2 Znastvena i pučka taksonomija

1.2.1 *Jastog* ili *hlap*?

Porodica: *Nephropidae*
Rod: *Homarus*
Vrsta: *Homarus vulgaris L.*

Porodica: *Palinuridae*
Rod: *Palinurus*
Vrsta: *Palinurus vulgaris Latr.*

Slika 1: Opozicija rodova *Homarus* i *Palinurus*

Jastog ima tri značenja:

1. *Palinurus vulgaris* [- kliješta];
2. *Homarus vulgaris* [+ kliješta];
3. i *Palinurus vulgaris* [- kliješta] i *Homarus vulgaris* [+ kliješta].

Ondje gdje *jastog* nije arhileksem (i prema tome ne označava i jednu i drugu vrstu) nego samo *Palinurum vulgarem* oponira se imenima *rarog* (Kali, Vrgada, Punat…), *karlo* (Lastovo, Vela Luka, Perast…), *hlap* (Supetar, Jelsa, Komiža…) i još nekim drugim za *Homarum vulgarem*. Ondje gdje jest arhileksem, opozicija se vrši putem parafraza *s kliještima* i *bez kliješta*.

Imena *jastog* i *hlap* miješaju se i u starijoj književnosti:

Hektorović *Rib.* 1636–9:

Udri dva jastoga dobra i ne mala
po sridi svakoga rana je dopala,
kojino skačući po moru igrahu,
šćipali mašući svoga zla ne znahu.

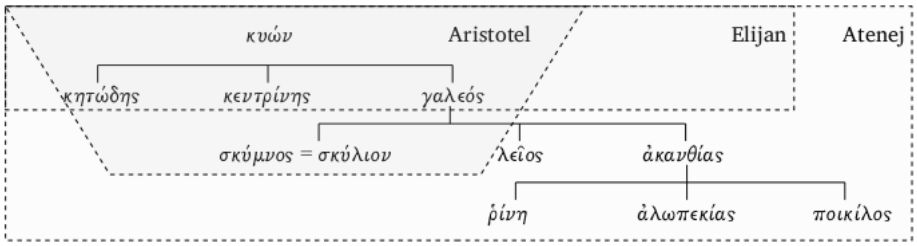
Držić *Ven.* 30:

Nut hlapa gdi hlapa! Hlapa', hlape, takoj!

1.3 Taksonomija i filologija

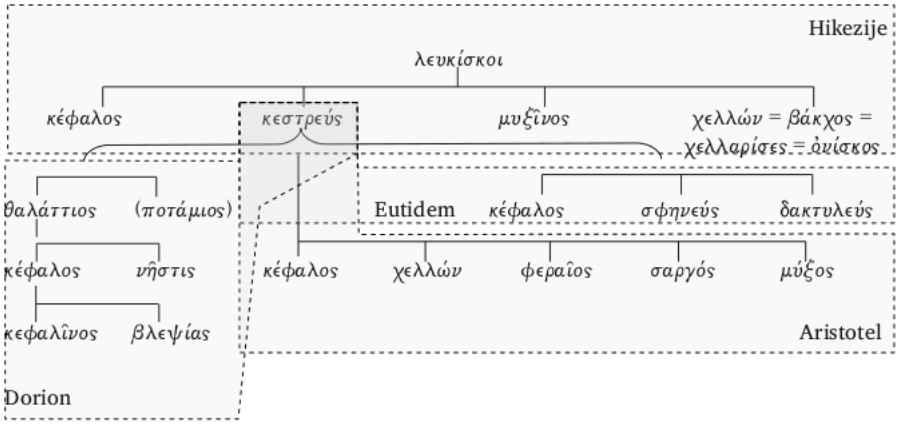
1.3.1 *Morski psi* i *cipli*

U antici su kladistička stabla uglavnom proizvoljna i razlikuju se od pisca do pisca.

Slika 2: *Squaliformes*

Iako je manje-više jasno što koje ime znači, pojedinačne se vrste samo po tim imenima nipošto ne mogu identificirati. Slučaj je to složeniji što je vrsta više. Na gornjoj smo slici (*cf.* Vinja 1986:I, 49) vidjeli koliko-toliko jednostavan slučaj s vrstama morskih pasa (*Squaliformes*). Za razliku će od toga kladističko stablo porodice cipala (*Mugilidae*) biti mnogo kompliciranije. Dolje je pokušaj da se to stablo prikaže sinoptički za nekoliko autora (*cf.* Strömberg 1943:134):

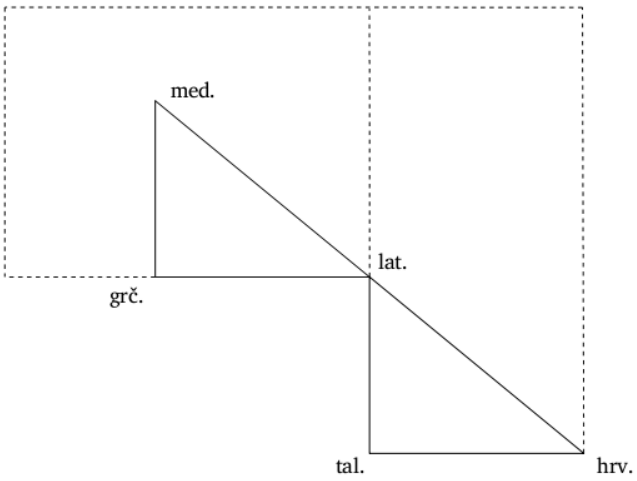

Slika 3: *Mugilidae*

2 Struktura denominacija prema izrazu

Prema izrazu i njegovu podrijetlu denominacije unutar sistema ihtionima možemo podijeliti na ovaj način:

1. idioglotski ihtionimi
   (a) ortoidioglotski ihtionimi (2.1.1)
   (b) psudoidioglotski ihtionimi
      i. pučke etimologije
      ii. superpozita (*cruces*)
      iii. tautologije (2.3.1)
2. aloglotski ihtionimi
   (a) ortoaloglotski ihtionimi
      i. talijanskoga podrijetla (2.2.1)
      ii. dalmatoromanskoga podrijetla (2.2.2)
      iii. grčkoga podrijetla (2.2.3)
      iv. mediteranskoga podrijetla (2.2.4)
   (b) pseudoaloglotski ihtionimi
      i. kalkovi (*calques linguistiques*)

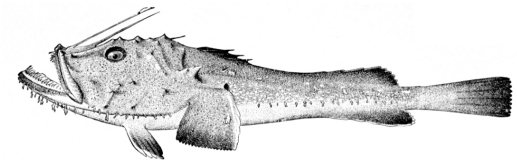
Slika 4: *Tipični itinerarij domaćih ihtionima*

2.1 Ortoidioglotski ihtionimi

2.1.1 *Vražja mati*

Porodica: *Lophiidae*
Rod: *Lophius*
Vrsta: *Lophius piscatorius L.*

Opis: Boudrel (1948:368): »Ces poissons sont laids et repoussants«, ali »la sopa de rap (= Lophius) es uno de los platos favoritos de esas tierras« (Corominas).

Slika 5: *Lophius piscatorius*

Citati: Opijan Ἁλ. II 86 *sq.*:

Βάτραχος αὖ νωθὴς μὲν ὁμῶς μαλθακὸς ἰχθύς

αἴσχιστος δ' ἰδέειν · στόμα δ' οἴγεται εὐρὺ μαλίστα.

Bellonius (1552:86):

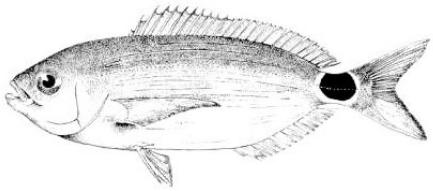
> *Epidaurii apud quos ingentes huius modi reperiri solent, ob deformitatem et foedum horridum corporis aspectum* diabolum marinum *vocaverunt.*

2.2 Ortoaloglotski ihtionimi

2.2.1 *Ušata/oćada/ukjata*

Porodica: *Sparidae*
Rod: *Oblada*
Vrsta: *Oblada melanura L.*

Opis: Ovidije *Hal.* 113: »…laude insignis caudae melanurus«, a osim toga i »yeux ronds, d'un diamètre sensiblement égal à l'espace préorbitaire« (Dieuzeide 1953:3,52).

Slika 6: *Oblada melanura*

Citati: Izidor *Etym.* XII 6, 27:

> *Melanurus, eo quod nigram caudam habeat et pinnas nigras et in corpore lineas nigras; μέλαν enim Graeci nigrum vocant.*

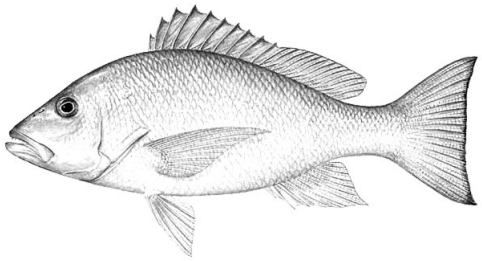
Hektorović *Rib.* 1115 *sq.*:

> *Čarnorepi tokoj nemali za timi*
> *Kih biše velik broj ribami meu svimi.*

2.2.2 *Ovrata*

Porodica: *Sparidae*
Rod: *Chrysophrys*
Vrsta: *Chrysophrys aurata Cuv.*

Iz opisa: »La caratteristica più spiccata è costituita dalla banda dorata che corre fra gli occhi« (Lythgoe 1973:209), slično i Ovidije (*Hal.* 109 *sq.*): »et auri / chrysophrys imitata decus«.

Slika 7: *Chrysophrys aurata*

Citati: Marcijal *Ep.* XIII, 90:

> *Non omnis laudes pretiumque aurata meretur,*
> *Sed cui solus erit concha Lucrina cibus.*

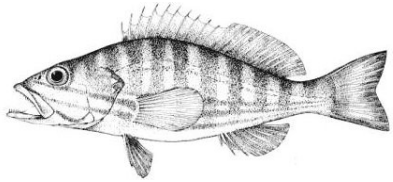
Festo 182:

> *Orata genus piscis appellatur a colore auri quod rustici orum dicebant.*

2.2.3 *Kanjac*

Porodica: *Serranidae*
Rod: *Serranus*
Vrsta: *Serannus cabrilla Cuv.*

Iz opisa: Epiharmo kod Ateneja Δσοφ. 327f: »μεγαλοχάσμων«, a Plinije (*NH* IX 166): »Erythini et channae volvas habere traduntur«.

Slika 8: *Serranus cabrilla*

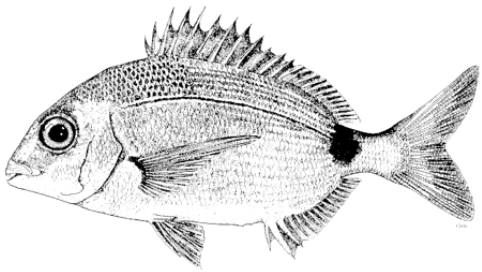
Citati: Ovidije *Hal.* 104–109:

> *…tum concolor illi*
> *orphos caeruleaque rubens erythinus in unda,*
> *insignis sargusque notis, insignis iulis*
> *et super aurata sparulus cervice refulgens*
> *et rutilus phager et fulvi synodontes et ex se*
> *concipiens channe gemino sibi functa parente*

2.2.4 *Šarag*

Porodica: *Sparidae*
Rod: *Sargus*
Vrsta: *Diplodus sargus L.*

Iz opisa: Aristotel u Ateneja Δσοφ. 313d: »ορροπυγόστικος«, a Ovidije *Hal.* 105: »insignis sargusque notis«.

Slika 9: *Diplodus sargus*

Citati: Opijan Ἁλ. IV 599–604:

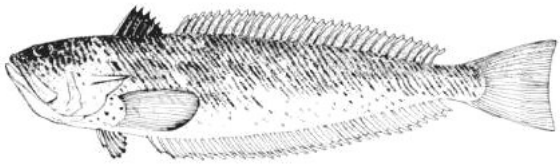
> *σαργοὶ μὲν δείσαντες ἀολλέες ἐς μυχὸν ἅλμης*
> *εἰλόμενοι πτήσσουσιν, ἐπ' ἀλλήλαις δὲ κέχυνται,*
> *δόχμιαι ἀμφιπεσόντες, ἀναφρίσσουσι δ' ἀκάνθαις*
> *νῶτα μετακλίνοντες, ἅτε σκολόπεσσιν ἀπάντῃ*
> *φραξάμενοι πυκινῇσι περίδρομον ἕρκος ἀλωῆς*
> *ἀγρονόμοι, σίντῃσι μέγαν πόνον…*

2.3 Primjer psuedoglotskoga ihtionima

2.3.1 *Ranjen pauk*

Porodica: *Trachinidae*
Rod: *Trachinus*
Vrsta: *Trachinus draco L.*

Iz opisa: Plinije *NH* IX 82: »Rursus draco marinus, captus atque inmissus in harenam, cavernam sibi rostro mira celeritate excavat«, a na drugom mjestu (XXXII 148): »Est gerriculae amplae similis, aculeos in branchiis habet ad caudum spectantes; sic ut scorpio laedit, dum manu tollitur«.

Slika 10: *Trachinus draco*

Citati: Elijan Π. *ζῴων ἰδ.* V 37:

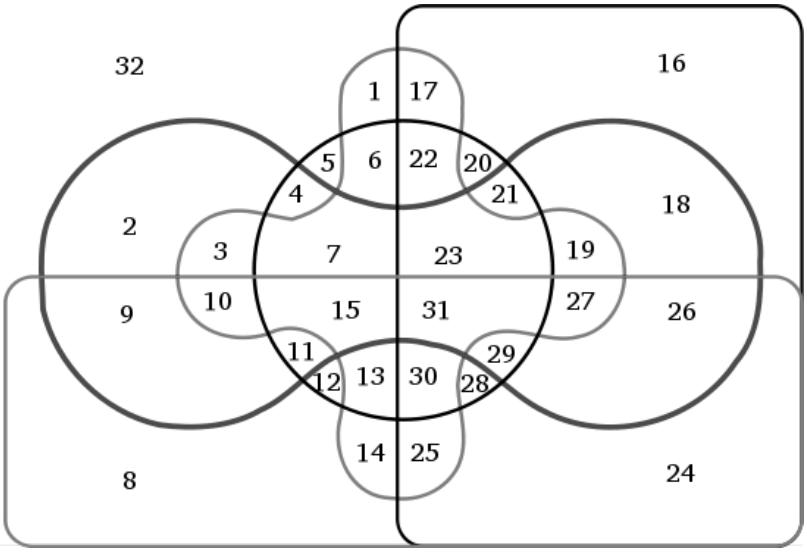
> δράκοντα δὲ θαλάττιον εἰ ἀνασπάσαι τῇ δεξίᾳ ἐθέλοις, ὁ δὲ οὐχ ἕψεται, ἀλλὰ μαχεῖται κατὰ κράτος· εἰ δὲ τῇ ἀριστερᾷ ἀνάγοις, εἴκει καὶ ἑάλωκεν.

Izidor *Etym.* XII 6, 42:

> *Draco marinus, aculeos in branchiis habet ad caudam spectantes, qui dum percusserit, quaqua ferit, venenum fundit (unde et vocatus).*

2.4 Distribucija

Ako sada uzmemo one sisteme koji su u historijskome smislu najviše utjecali na našu ihtionimiju — a to su uglavnom nepoznati mediteranski supstrat (skraćeno *med.*), grčki i posebno dorski dijalekt (*grč.*), latinski sa svim svojim varijetetima i varijacijama (*lat.*) i navlastito uzetim neolatinskim tj. talijanskim (*tal.*) — i pregledamo ih da bismo utvrdili koja se etima pojavljuju u kojim sistemima, pronalazimo da se ona unutar tih jezika (uključujući hrvatski) distribuiraju svakojako:

Slika 11: Venn-Edwardsov dijagram, $n = 5$

1. **Grčki:** grč. *βάτος, βατίς* (Aristotel), za razliku od med. *?* (i povezano), lat. *raia*, tal. *rascia* (Abruzzo), hrv. *ražina* (Vis);
2. **Latinski:** lat. *lolligo* (Varon, sa *-ll-*), za razliku od med. *?* (i nevezano), grč. *τευθίς, τεῦθος*, tal. *calamàr* (Veneto), hrv. *karmal* (Rabac);
3. **Grčki i latinski:** grč. *ὀκτώπους*, lat. *octopus*, za razliku od med. *?* (i nevezano), tal. *folpo* (Marche), hrv. *ubodnica* (Pag);
4. **Mediteranski i latinski:** med. *?* (i povezano), lat. *raia*, za razliku od grč. *βάτος, βατίς*, tal. *picara* (Sicilija), hrv. *kurčelan* (Novigrad);
5. **Mediteranski:** med. *?* (i nevezano), za razliku od grč. *σπογγία*, lat. *sfungia* (Kolumela), tal. *spugna*, hrv. *spenga* (Cavtat);
6. **Mediteranski i grčki:** med. *?* (i povezano), grč. *ἄχαρνος* (Atenej), za razliku od lat. *cephalaea* (Lucilije), tal. *tenca de mar* (Veneto), hrv. *šarulja* (Suđurađ);
7. **Mediteranski i grčki i latinski:** med. *?* (i povezano), grč. *κάνθαρος* (Opijan), lat. *cantharus*, za razliku od tal. *tannúda* (Sicilija), hrv. *plavica* (Trpanj);
8. **Talijanski:** tal. *vurpe* (Puglia), za razliku od med. *?* (i nevezano), grč. *ὀκτώπους*, lat. *octopus*, hrv. *petrovača* (Koločep);
9. **Latinski i talijanski** : lat. *dentix* (Kolumela), tal. *dental* (Veneto), za razliku od med. *?* (i nevezano), grč. *συνόδους*, hrv. *zubac* (Molunat);
10. **Grčki i latinski i talijanski** : grč. *ὄστρεον*, lat. *ostrea*, tal. *osteca, oscere* (Puglia), za razliku od med. *?* (i nevezano), hrv. *kamenica* (Ston);
11. **Mediteranski i latinski i talijanski:** med. *?* (i povezano), lat. *acharne*, tal. *ngernia* (Puglia), za razliku od grč. *ὀρφώς* (Hesihije), hrv. *ligača*

(Mlini);

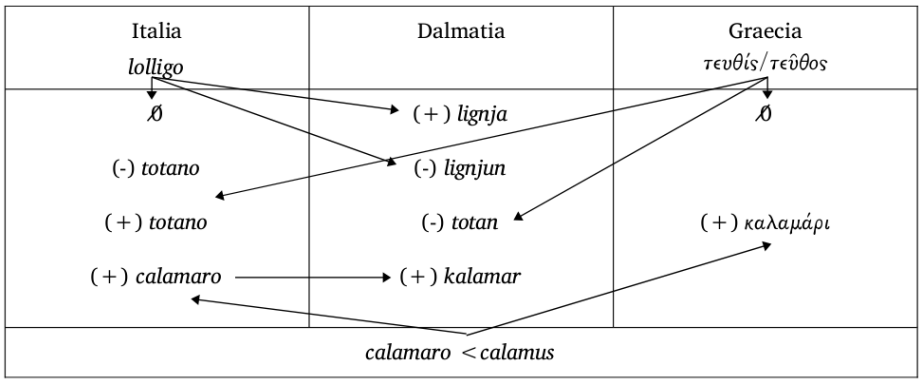
12. **Mediteranski i talijanski:** *?* (i povezano), tal. *gerna* (Sicilija), za razliku od *ὀρφώς* (Hesihije), lat. *cephalaea* (Kolumela), hrv. *škrfijona* (Krapanj);
13. **Mediteranski i grčki i talijanski:** med. *?* (i povezano), grč. *ἄχαρνος* (Atenej), tal. *cerna* (Friuli Venezia Giulia), za razliku od lat. *cephalaea* (Kolumela), hrv. *plaškunar* (Pag);
14. **Grčki i talijanski:** grč. *τευθίς, τεῦθος*, tal. *tòtanu* (Sardinija), za razliku od med. ? (i nepovezano), lat. *lolligo* (Varon), hrv. *uliganj* (Sućurađ);
15. **Mediteranski, grčki, latinski i talijanski:** med. ? (i povezano), grč *σπάρος*, lat. *sparus, sparulus* (Ovidije, Marcijal), tal. *sparijola* (Puglia), za razliku od hrv. *špijun* (Silba).
16. **Hrvatski** : hrv. *crnoguza* (Zaton), za razliku od med. ? (i povezano), grč. *σάργος, σαργῖνος*, lat. *sargus*, tal. *saraco* (Abruzzo);
17. **Grčki i hrvatski:** grč. *χάννη* (Opijan), hrv. *kanica* (Medulin), za razliku od med. ? (i nevezano), lat. *chiatula*, tal. *perchia de mar* (Sicilija);
18. **Latinski i hrvatski:** lat. *lolligo* (Varon), hrv. *oliganj* (Cavtat), za razliku od med. ? (i nevezano), grč. *τευθίς, τεῦθος*, tal. *caàmari* (Ligurija);
19. **Grčki i latinski i hrvatski:** grč. *ἀστακός* (Aristotel), lat. *astacus* (Plinije), hrv. *jastog, zastog* (Dubrovnk), za razliku od med. *?* (i nevezano), tal. *aligusta* (Abruzzo);
20. **Mediteranski i hrvatski:** med. *?* (i povezano), hrv. *srđela* (Cavtat), za razliku od grč. *θρίσσα* (Aristotel), lat. *chalcis* (Kolumela), tal. *saracca* (Marche);
21. **Mediteranski, latinski, hrvatski:** med. *?* (i povezano), lat. *sardina* (Kolumela), hrv. *srdela*, za razliku od grč. *κολίας* (Epiharmo), tal. *saracca* (Marche);
22. **Mediteranski i grčki i hrvatski:** med. *?* (i povezano), grč. *ἀχάρνος* (Atenej), hrv. *kijerna* (Lopud), za razliku od lat. *cephalaea* (Kolumela), tal. *zerola* (Lazio);
23. **Mediteranski i grčki i latinski i hrvatski:** med. *?* (i povezano), grč. *πέρκη* (Atenej), lat. *perca* (Plinije), hrv. *pijerka* (Dubrovnik), za razliku od tal. *sirrania* (Palermo);
24. **Talijanski i hrvatski:** tal. *ocià* (Veneto), hrv. *ukjata* (Cavtat), za razliku od med. *?* (i nepovezano), grč. *μελάνουρος*, lat. *melanurus* (Celzo);
25. **Grčki i talijanski i hrvatski:** grč. *τευθίς, τεῦθος*, tal. *totano del riso* (Friuli Venezia Giulia), hrv. *tutanj* (Lopud), za razliku od med. *?* (i nevezano), lat. *lolligo* (Varon);
26. **Latinski i talijanski i hrvatski:** lat. *albula*, tal. *àlboro* (Veneto), hrv. *arbuo* (Dubrovnik), za razliku od med. *?* (i nevezano) i grč. *ἐρυθῖνος* (Opijan);
27. **Grčki i latinski i talijanski i hrvatski:** grč. *σκόρπαινα, σκορπιός* (Aristotel), lat. *scorpaena* (Plinije), tal. *scarpina* (Abruzzo), hrv. *škrpun* (Trpanj), za razliku od med. *?* (i nevezano);
28. **Mediteranski i talijanski i hrvatski:** med. *?* (i povezano), *cerna* (Friuli Venezia Giulia), hrv. *kirnja* (Korčula) za razliku od grč. *ὀρφώς* (Hesihije), lat. *cephalaea* (Kolumela);

29. **Mediteranski i latinski i talijanski i hrvatski:** med. *?* (i povezano), lat. *thunnus*, tal. *tunnachiu* (Puglia), hrv. *tunj* (Jelsa), za razliku od grč. *μελανδρῦς* (Atenej);
30. **Mediteranski i grčki i talijanski i hrvatski:** med. *?* (i povezano), grč. *σάρδα* (Atenej), tal. *sardèla* (Friuli Venezia Giulia), hrv. *sarđela* (Molunat), za razliku od grč. *θρίσσα* (Aristotel);
31. **Mediteranski i grčki i latinski i talijanski i hrvatski:** med. *?* (i povezano), grč. *φάγρος*, lat. *phager* (Ovidije), tal. *pagro* (Marche), hrv. *pagar* (Lastovo);
32. **Ni mediteranski, ni grčki, ni latinski, ni talijanski, ni hrvatski:** med. *?* (i nevezano), grč. *βάτραχος* (Opijan), lat. *rana* (Ciceron), tal. *pesce rospo* (Veneto), hrv. *grdoba* (Goveđari).

2.5 Kompeticija

Distribucija se širi kompeticijom konkurentnih etima. U tablici se (dolje, *cf.* Vinja 1986:II, 62) vidi fluktuacija konkurentnih imena za lignju (*Lolligo vulgaris L.*, u tablici označena sa +) i lignjuna (*Todarodes sagittatus Lam.*, u tablici označen sa -) na području istočne obale Jadrana. Za termin se *lignja* natječu klasični i vulgarni latinski etimon, a za termin *lignjun* klasični latinski i grčki etimon.

No, osim na Jadranu promjene se zbivaju i na prostoru Italije i Grčke pa se tako u talijanskome nastavlja vulgarni latinski i klasični grčki, a u novogrčkome vulgarni latinski etimon. Zanimljivo je da u novogrčkome i talijanskome tj. novolatinskome nema ni traga odgovarajućih klasičnih etima.

Slika 12: Fluktuacija imena za *Loligo vulgaris* i *Todarodes sagittatus*

3 Struktura denominacija prema značenju

Prema značenju i njegovu podrijetlu denominacije unutar sistema ihtionima možemo podijeliti onako kako se vidi na donjoj shemi. Pri tome ne vodimo računa o tome je li etiologija ona prava nego samo je li razumljiva pa makar bila i paraetiologija.

1. etiološki opskurni
   (a) prije alo- nego idioglotski ihtionimi (3.1)
2. etiološki transparentni
   (a) prije idio- nego aloglotski ihtionimi (3.1)
3. etiološki kvazitransparentni
   (a) manje-više pseudoglotski ihtionimi (3.2.1)

3.1 Primjer: dubrovačka ihtionimija

U popisu vidimo ihtionime, preciznije talasozoonime, iz Dubrovnika[1] organizirane prema podrijetlu denominacijskoga impulsa. Pri tome domena podrijetla ne mora uvijek biti etimološki ispravna. Recimo, riba *bukva* nema nikakve etimološke veze sa stablom *bukve* ali u narodu se zna za nekoliko paraetimoloških objašnjenja zašto bi to ipak bilo tako. No, u većini se slučajeva etimologija i etiologija poklapaju.

1. Prema boji:
   (a) Transparentni: *arđèntīna, u* »srebrenjak, *Argentina sphyraena*«; *bjèlan, a* »pišmolj, *Gadus merlangus*«; *cr̀n̰ĕj, éja* »crnelj, *Heliastes chromis*«; *crnőguza, u* »fratar, *Sargus vulgaris*«; *plàvič, íča* »cipal, *Mugil capito*«.
   (b) Opskurni: *a̱rbuo, la* »arbun, *Pagellus erythrinus*«; *jàvra, u* »cipal, *Mugil auratus*«; *òvrata, u* »ovrata, *Chrysophrys aurata*«; *pi̱ĕrka, u* »pirka, *Serranus scriba*«.
2. Prema dijelu tijela ili obliku:
   (a) Transparentni: i. *batőglav, a* »modrak, *Maena vulgaris*«; ii. *crnőguza, u* »fratar, *Sargus vulgaris*«; iii. *glàvȏ̱č, ó̱ča* »*Gobiidae*«; iv. *pȓ̰stič, a* »prstac, *Lithophaga lithophaga*«; v. *slìngura, u* »*Blenniidae*«; vi. *zùbačič, a* »pagrić, *Dentex macrophthalmus*«; vii. *zùbatac, aca* »zubatac, *Dentex dentex*«.

[1] **Napomena 1:** Za pisanje se dubrovačkih riječi u ovome odjeljku služim posebnim znakovima za čije tumačenje vidi, recimo, Ligorio (u tisku a) ili neke od mojih ranijih članaka.

(b) Opskurni: i. *cípǭ, ola* »cipli, *Mugilidae*«; ii. *jȁstog* »jastog, *Palinurus vulgaris*«; iii. *gậmbor, a* »kozica, *Penaeus kerathueus*«; iv. *grȁncigula, u* »rakovica, *Maia squinado*«; v. *grȕj, a* »ugor, *Conger vulgaris*«; vi. *xòbotnica, u* »hobotnica, *Octopus vulgaris*«; vii. *ką́njac, a* »kanjac, *Serranus cabrilla*«; viii. *kòsmēč, éča* »grmalj, *Eriphia spinifrons*«; ix. *lòkā̧rda, u* »lokarda, *Scomber colias*«; x. *lȍmbrā̧k, a* »lumbrak, *Crenilabrus pavo*«; xi. *mȕšula, u* »mušula, *Arca noae*, dagnja, *Mytilus galloprovincialis*«; xii. *òligań, gńa* »lignja, *Loligo vulgaris*«; xiii. *ùkļata, u* »ušata, *Oblada melanura*«.

3. Prema živini s kopna:

   (a) Transprentni: i. *gúja, u* »kurdela, *Cepola rubescens*«; ii. *jêž, éža* »ježinac, *Echinoidea*«; iii. *kànigula, u* »morski pas, *Squaliformes*«; iv. *kȍkot, a* »*Trigla lyra* i druge *Triglidae*«; v. *kòńīč, íča* »konjic, *Hippocampus guttulatus*«; vi. *spûž, úža* »roge, *Aporrhais pes-pelecani*«; vii. *tàrā̧nta, u* »pauci, *Trachinidae*«; viii. *tòvar, a* »oslić, *Merluccius vulgaris*«; ix. *žȁba, u* »oslić, *Thalassochelys caretta*«.

   (b) Opskurni: i. *dùpin, ína* »delfin, *Delphinus delphis*«; ii. *jègụļa, u* »jegulja, *Anguila vulgaris*«; iii. *līca, u* »lice, *Lichiae*«; iv. *lȉč, a* »luc, *Euthynnus thunnina*«; v. *mȕšula, u* »mušula, *Arca noae*, dagnja, *Mytilus galloprovincialis*«; vi. *škȁmap, ậnpa* »škamp, *Nephrops norvegicus*«; vii. *škr̀pina, u* »škrpina, *Scorpaena scrofa*, škrpun *Scorpaena porcus*«.

4. Prema ptici:

   (a) Transparentni: i. *drȍz, zda* »vrana, *Labrus merula*«; ii. *làstavica, u* »lastavica, *Dactylopterus volitans*, poletuša, *Exocoetus volitans*«; iii. *papàgǭ, ą́la* »drozd, *Labrus turdus*«; iv. *sȍkǭ, ola* »golub, *Myoliobatis aquila*«.

5. Prema čovjeku:

   (a) Transparentni: i. *kòvā̧č, ą́ča* »kovač, *Zeus faber*«; ii. *cípǭ pûtnīk, ola a* »cipal, *Mugil chelo*«; iii. *dûmnica, u* »dugonosica, *Coricus rostratus*«; iv. *vlàdika, u* »knez, *Coris iulis*«; v. *vrậg, a* »grdobina, *Lophius piscatorius*«.

   (b) Opskurni: i. *bàrbūn, úna* »trilja, *Mullus barbatus*«; ii. *ô̧rxan, a* »orhan, *Seriola dumerilii*«.

6. Prema stablu ili plodu:

   (a) Transparentni: i. *bȕkva, u* »bukva, *Box boops*«; ii. *kȕkumā̧r, a* »trp, *Holothurioidea*«; iii. *lîs, sta* »*Pleuronectidae*«; iv. *smȍkva, u* »smokva, *Labrus bimaculatus*«.

7. Prema stvari:

(a) Transparentni: i. *ìglica, u* »iglica, *Belone acus*«; ii. *kàmenica, u* »kamenica, *Ostrea edulis*«; iii. *klòbūk, úka* »klobučnjaci, *Schyphozoa*«; iv. *làma, u* »jaglun, *Xiphias gladius*«; v. *skrìńica, u* »*Cypraea spurca*«; vi. *špȉc, a* »pic, *Charax puntazzo*«; vii. *zv̨iézda, u* »zvijezda, *Asteroidea*«.

(b) Opskurni: i. *gàvūn, úna* »gavun, *Atherina hepsestus*«; ii. *lȕnpā̆r, a* »lupar, *Patella coerulea*«; iii. *nàrikla, u* »ogrc, *Trochocochlea turbinata*«; iv. *palā́stura, u* »lostura, *Pinna nobilis*«; v. *šȉrūn, úna* »šnjur, *Trachurus trachurus*«; vi. *škàram, a̧rma* »škaram, *Sphyrana spet*«.

8. Drugo:

(a) Opskurni i. *gȅra, u* »gera, *Smaris alcedo*«; ii. *ka̧ntor, a* »kantar, *Spondyliosoma cantharus*«; iii. *ka̧rlo, a* »hlap, *Homarus vulgaris*«; iv. *k̨ȇrna, u* »kirnja, *Polyprion cernium*«; v. *marcàpā̆n, a̧na* »prasac, *Anthias sacer*«; vi. *mùrina, u* »murina, *Muraena helena*«; vii. *pȁgar, gra* »pagrus vulgaris, *Chrysophrys aurata*«; viii. *pòla̧nda, u* »palamida, *Pelamys sarda*«; ix. *rȁđa, u* »raža, *Raia clavata*«; x. *sȁrak, a̧rka* »šarag, *Diplodus sargus*«; xi. *sȗpa, u* »sipa, *Sepia officinalis*«; xii. *smùdūt, a* »smudut, *Dicentarachus labrax*«; xiii. *sȏpa, u* »salpa, *Box salpa*«; xiv. *sr̀đela, u* »paplina, *Cluppea sprattus*, srdela, *Clupea pilchardus*«; xv. *špa̧r, a̧ra* »špar, *Sargus annularis*«; xvi. *tabińa u* »tabinja, *Phycis blennioides*«; xvii. *trȕp, a* »tuna, *Thunnus thynnus*«; xviii. *vȓ̥nūt, a* »skuša, *Scomber scomber*«;

Varon *De lin. Lat.* V 77:

> *Vocabula piscium pleraque translata a terrestribus ex aliqua parte similibus rebus, ut anguilla, lingulaca, sudis; alia a coloribus, ut haec: asellus, umbra, turdus; alia a vi quadam…*

Izidor *Etym.* XII 6, 4:

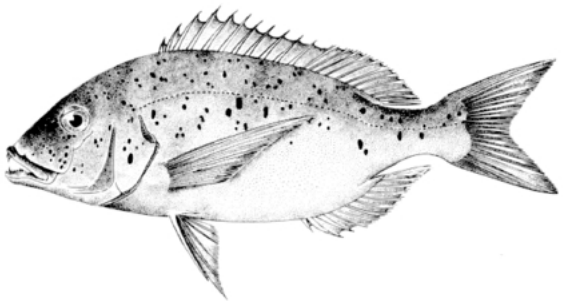
> *Pecoribus autem et bestiis et volatilibus antea homines nomina inposuerunt quam piscibus, quia prius visa et cognita sunt. Piscium vero postea paulatim cognitis generibus nomina instituta sunt aut ex similitudine terrestrium animalium, aut ex specie propria sive moribus (seu colore, vel figura, aut sexu).*

3.2 Primjer kvazikalka

3.2.1 *Zubatac*

Porodica: *Sparidae*
Rod: *Dentex*
Vrsta: *Dentex dentex L.*

Iz opisa: Dieuzeide (1953:3,20) »Chaque mâchoire porte, en avant, quatre canines longues, fortes, crochues, auxquelles font suite de petites dents en velours«, a Elijan Π. *ζῴων ἰδ.* I 46: »*Οἱ συνόδοντες οὐκ εἰσὶ μονίαι, οὐδὲ τὴν ἀπ' ἀλλήλων ἐρμίαν τε καὶ διαίρεσιν ἀνέχονται. φιλοῦσι δὲ συναγελάζεσθαι καθ' ἡλικίαν…καὶ τὸ τοῦ λόγου τοῦτο ἦλιξ ἥλικα καὶ ἐκεῖνοι τέρπουσι, παρόντες παροῦσιν ὡς ἑταίροις καὶ φίλοις ἐκ τῶν αὐτῶν ἐπιτηδευμάτων τε καὶ διατριβῶν*«.

Slika 13: *Dentex dentex*

Citati: Izidor *Etym.* XII 6, 23:

> *Dentix pro similitudine et granditate dentium dictus.*

Apicije *De re coq.* X 2, 13:

> *In dentice elixo: piper, anethum, cuminum, thymum, mentam, rutam viridem, mel, acetum, liquamen, vinum, oleum modice. calefacies et amulo obligabis.*

3.3 Primjer arhisemantema

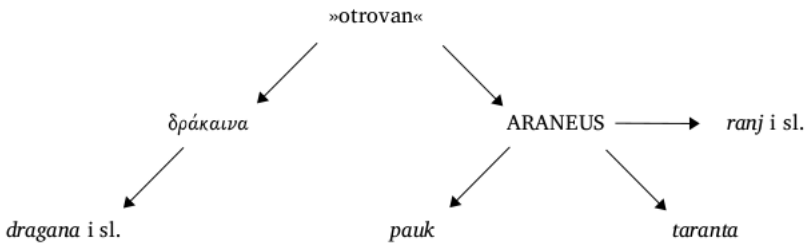
3.3.1 *Pauci*

Porodica: *Trachinidae*
Rod: *Trachinus*
Vrsta: *Trachinus araneus C.V.*

Porodica: *Trachinidae*
Rod: *Trachinus*
Vrsta: *Trachinus radiatus C.V.*

Porodica: *Trachinidae*
Rod: *Trachinus*
Vrsta: *Trachinus draco L.*

Porodica: *Trachinidae*
Rod: *Trachinus*
Vrsta: *Trachinus vipera C.V.*

Slika 14: Primjer arhisemantizma u porodici *Trachinidarum*

4 *Desiderata* umjesto *Zaključka*

1. Aristotel (Ἀριστοτέλης, 384.–322. pr.n.e):[2]
   (a) (486a) *Istraživanja o životinjama* (Περὶ ζῳῶν ἱστορίαι, *Historia animalium*);
   (b) (639a) *O dijelovima životinja* (Περὶ ζῳῶν μορίων, *De partibus animalium*);
   (c) (715a) *O rađanju životinja* (Περὶ ζῳῶν γενέσεως, *De generatione animalium*);
   (d) (704a) *O hodu životinja* (Περὶ ζῳῶν πορείας, *De incessu animalium*);
   (e) *O zvijerima* (Περὶ θηρίων, *De bestiis*) [u fragmentima].
2. Pseudoaristotel (?):
   (a) (698a) *O gibanju životinja* (Περὶ ζῳῶν κινήσεως, *De motu animalium*).
3. Ovidije (*Ovidius*, 43. pr.n.e–17/18 n.e.):
   (a) *O ribarstvu* (*Halieutica*) [u fragmentima].
4. Kolumela (*Columella*, 4.–70. n.e.):
   (a) *O seoskim poslovima* (*De re rustica*)
5. Plinije Stariji (*Plinius Maior*, 23/24.–79. n.e.):
   (a) *Prirodoslovlje* (*Naturalis historia*).
6. Opijan iz Anazarbe (Ὀππιανός, 2. st.n.e.):
   (a) *O ribarstvu* (Ἁλιευτικά).
7. Klaudije Elijan (Αἰλιανός, *ca.* 175.–235. pr.n.e.):
   (a) *O osobitosti životinja* (Περὶ ζῴων ἰδιότητος).
8. Atenej iz Naukrtaije (Ἀθηναῖος, 2/3 st. n.e.)

[2]**Napomena 2:** Naslovi su prevedeni prema *Leksikonu antičkih autora* (1996, *ed.* D. Škiljan). Oznake uz Aristotelova djela su tzv. Bekkerove brojke. Osim toga, uz grčki se naslov Aristotelov donosi i tradicionalni latinski.

(a) neka poglavlja iz *Gozbe sofista* (Δειπνοσοφισταί) [u fragmentima].

9. Opijan iz Apameje (Ὀππιανός, 3. st.n.e.):
   (a) *O lovu* (Κυνηγετικά).
10. Od lingvističkih je studija, ja mislim, prijeko potrebna:
   (a) (i) kritika i (ii) sinteza domaće adrijatističke i balkanističke literature, a posebno tu mislim na čitavo djelo Petra Skoka (1881–1956), Vojmira Vinje (1921–2007) i na neke spise Henrika Barića (1888–1957);
   (b) dodatne su (iii) arealne i (iv) lokalne studije i prinosi također potrebni, a osim toga i (v) interarealne studije od kojih su najpreče one hrvatsko-albanske kojih je najmanje;
   (c) na koncu ćemo, kada sve to bude spremno, početi adekvatan rad na istraživanju (vi) tragova mediteranskoga supstrata i (vii) drugih supstrata (viii) povezujući ih s jezičnim tragovima u drugim zemljama i jezicima Balkana i Mediterana te radeći na (ix) kakvoj-takvoj rekonstrukciji (ali to nije toliko bitno);
   (d) na temelju ćemo svega toga onda lako pristupiti pravilnoj (x) stratifikaciji i kronologiji svih aloglotskih elemenata u lokalnim sistemima bili to ihtionimi ili ne;
   (e) u okviru bi same ihtionomije bilo lijepo imati (xi) jedan jadranski lingvistički atlas.

5 Riassunto

Ittionimia è lo studio linguistico dei pesci. In questa presentazione noi ci siamo occupati con gli ittionimi adriatici, vale a dire croati/montenegrini, italiani e greci, tenendo conto anche delle loro origini antiche: greche, latine e mediterranee. Prescindendo adesso certi problemi dell' ittiologia storica menzionati nell' introduzione abbiamo prima trattato la forma e poi il significato dei alcuni casi esemplari; fra l'altro, i nomi per »astice«, »aragosta«, »rana pescatrice«, »occhiata«, »perchia« ecc. Particolarmente interessante è una analisi più precisa del sistema ittiologico ragusano. In fine c'è un elenco per orientazione futura nell' ambito filologico e linguistico.

6 *Sigla* i kratice

Ἁλ. – Ἁλιευτικά
De lin. Lat. *– De lingua Latina*
De re coq. *– De re coquinaria*
Δσοφ. – Δειπνοσοφισταί
Ep. *– Epigrammaton libri*
Etym. *– Etymologiarum libri*
Hal. *– Halieutica*
NH *– Naturalis historia*
Π.ζῴ.ἰδ. – Περὶ ζῴων ἰδιότητος
Rib. *– Ribanje*
Ven. *– Venere i Adon*

grč. – grčki
hrv. – hrvatski
lat. – latinski
med. – mediteranski
tal. – talijanski
vlat. – vulgarno latinski
* – neposvjedočeno

Literatura

[1] Aelian. 1971. *On the Characteristics of Animals* I–III. Prev. A. Scholfield. Cambridge.

[2] Alessio, Giovanni. 1960-1. »Note etimologiche sulla terminologia marinaresca«. *BALM* 2-3, 139–148.

[3] Alessio, Giovanni. 1966-7. »Ichtyonymata«. *BALM* 9-9, 43–58.

[4] Alvar, Manuel. 1970. »Ictionimia y geografía lingüística«. *Revista de Filología Española* 53, 154–224.

[5] Alvar, Manuel. (*Ed.*). 1977. *Terminología marinera del Mediterráneo*. Madrid.

[6] Apicije. 1989 *O kuvanju*. Prev. Svetlana Slapšak. Zagreb.

[7] Apicius. 1922. *De re coquinaria. Ed.* G. Garratano. Leipzig.

[8] Aquilina, Joseph. 1969. *Nomi maltesi di pesci, molluschi e crostacei del Mediterraneo*. Malta.

[9] Aristoteles. 1811. *De animalibus historiae libri X. Ed.* Schneider. Lipsia.

[10] ARj = *VV. AA*. 1880-976. *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika.* I–XXIII. Zagreb.

[11] Artedus, Petrus. 1788. *Bibliotheca Ichtyologica seu Historia litteraria ichtyologiae in qua recensio fit auctorum qui de piscium scripsere.* Grypeswaldia.

[12] Artedus, Petrus. 1789. *Synonymia piscium Graeca et Latina sive historia piscium naturalis et litteraria ab Aristotelis usque ad saeculum XIII deducta.* Lipsia.

[13] Azaretti, Emilio. 1968-79. »Nomenclatura della fauna marina in dialetto vetimigliese«. *BALM* 10-12, 409–27.

[14] BALM = *Bollettino dell'Atlante Linguistico Mediterraneo*.

[15] Barić, Henrik. 1937. *O uzajamnim odnosima balkanskih jezika : I. Ilirsko-romanska jezička grupa*. Beograd.

[16] Barić, Henrik. 1954. *Lingvističke studije.* Sarajevo.

[17] Barić, Henrik. 1959. *Istorija arbanaškog jezika.* Sarajevo.

[18] Bartoli, Matteo Giulio. 1906. *Das Dalmatische : Altromanische Spracherste von Veglia bis Ragusa und ihre Stellung in der Apenninо-Balkanischen Romania.* Wien.

[19] Bartoli, Matteo Giulio. 1942. »Dalmatico e albano-romanico : Reliquie romaniche nel croato e nell'albanese«. *Italia e Croazia* 109–185

[20] Battisti Carlo i Giovanni Alessio. 1948-57. *Dizionario etimologico italiano*. I–V. Firenze.

[21] Battisti, Carlo. 1960-2. »Sui grecismi dell'ittiologia latina : Accatti ed adattamenti di ittionimi greci nella tradizione latina«. *BALM* 2-3/4, 61–95/37–52.

[22] Bellonius, Petrus. 1552. *De Aquatilibus libri II*. Parisiae.

[23] Benveniste, Emile. 1969. *Le vocabulaire des institutions indoeuropéennes*. Paris.

[24] Bertoldi, Vittorio. 1937. »Contatti e conflitti di lingue nell'antico Mediterraneo«. *Zeitschrift für Philologie* 57, 137–169.

[25] Bertúccioli, Umberto. 1951. *Dizionario nomenclatore dei pesci, molluschi e crostacei.* Venezia.

[26] Bezlaj, France. 1977. *Etimološki slovar slovenskega jezika*. Ljubljana.

[27] Bidwell, Ch.E. 1965. »Further Venetian and Italian Nautical Terms in Serbo-Croatian«. *Romance Philology* 18, 435–444.

[28] Bini, Giorgio. 1967-9. *Atlante dei pesci delle coste italiane*. I–IX. Roma.

[29] Boerio, Giuseppe. 1867. *Dizionario del dialetto veneziano*. Venezia.

[30] Boisacq, Emile. 1950. *Dictionnaire étymologique de la langue grecque étudiée dans ses rapports avec les autres langues indo-européennes*. Heidelberg.

[31] Brusina, Spiridion. 1892. »Pabirci za hrvatsku ihtiologiju i ribarstvo«. *GHND* 7.

[32] Brusina, Spiridion. 1907-8. »Naravoslovne crtice sa sjeveroistočne obale Jadranskoga mora«. *Rad JAZU* 171, 195–251.

[33] Buck, Ch.D. 1949. *A Dictionary of selected Synonyms in the Principal Indo-European Languages.* Chicago.

[34] Budmani, Pero 1883. »Dubrovački dijalekat, kako se sada govori«. *Rad JAZU* 65, 154–179.

[35] Bussemaker, U.C. 1849. *Scholia et paraphrases in Nicandrum et Oppianum*. Parisiae.

[36] Carus, J.V. 1889-93. *Prodromus faunae mediterraneae sive descriptio animalium maris mediterranei incolarum*. Stuttgart.

[37] Castro, J.M.O. de. 1967. *Nomenclatura portugesa do pescado*. Lisboa.

[38] Chantraine, Pierre. 1968. *Dictionnaire étymologique de la langue grecque.* Paris.

[39] Cortelazzo, Manlio. 1964-4. »Ittionimia veneta : Linee caratteristiche«. *BALM* 5-6, 159–164.

[40] Cortelazzo, Manlio. 1965. »Vocabolario marinaresco elbano«. *Italia dialettale* 28.

[41] Cortelazzo, Manlio i Paolo Zolli. 1979-80. *Dizionario etimologico della lingua italiana*. I–II. Bologna.

[42] Deanović, Mirko. 1938. »Divergences entre les emprunts latino-romans en Dalmatie (de Raguse à île de Šolta).« *BALM* 39, 25–48.

[43] Deanović, Mirko i Ivan Jelenović. 1956-7. »Pomorski i ribarski nazivi na Krku, Korčuli i Lopudu«. *Zbornik Instituta za hist. nauke u Zadru* II, 133–172.

[44] Deanović, Mirko. 1958. »Terminologia marinara e peschereccia a Ragusavecchia (Cavtat)«. *Studia Romanica et Anglica Zagrabiensia* 5, 3–31.

[45] Deanović, Mirko. 1963-4. »Ittiologia iugoslava : Linee caratteristiche«. *BALM* 5-6, 165–169.

[46] Deanović, Mirko. 1966. »Stratifikacija naših pomorskih i ribarskih naziva po njihovu porijeklu«. *Pomorski zbornik* IV, 735–744.

[47] Deanović, Mirko. 1968. »Isoglosse grecanico-serbocroate : Italia meridionale e Ragusa«. *Serta Romanica : Festschrift G. Rohlfs* 125–132.

[48] Ernout, Alfred i Antoine Meillet. 1959. *Dictionnaire étymologique de la langue latine : Histoire des mots.* Paris.

[49] Devoto, Giacomo. 1970. *Avviamento alla etimologia : Dizionario etimologico italiano.* Firenze.

[50] Dilts, M.R. 1977. »Peripheral Latinity in Albanian«. *Romance Philology* 31, 2, 283–298.

[51] Doderlein, P. 1879-80. *Manuale ittiologico del Mediterraneo*. Palermo.

[52] Donati, Vitaliano. 1750. *Della storia naturale marina dell'Adriatico.* Venezia.

[53] Doria, Mario. 1979. »Etimologie triestine, veneto-istriane ed istriote«. *Incontri linguistici* 5, 103–116.

[54] Filipi, Ndoc i Ndoc Rakaj. 1959. »Glosar ihtiologjik«. *Buletin i stacionit të kërkimeve shkencore të ekonomisë së peshkimit* I, 250 *ss*.

[55] Fink, Nikola. 1956. *Imenik znanstvenih naziva životinja obrađenih u »Rječniku narodnih zooloških naziva« (vodozemci-gmazovi-ptice-ribe) prof. dra M. Hirtza.* Zagreb.

[56] Finka, Božidar. 1956a. »Nazivi za neke vrste plemenite ribe«. *Morsko ribarstvo* 8, 250–251.

[57] Finka, Božidar. 1956b. »Nazivi za sitnu plavu ribu«. *Morsko ribarstvo* 8, 295–296.

[58] Finka, Božidar. 1956c. »Trlja, oslić, cipal«. *Morsko ribarstvo* 8, 383–384.

[59] Finka, Božidar. 1956d. »Gira, gavun, bukva«. *Morsko ribarstvo* 8, 423–424.

[60] Finka, Božidar. 1957a. »Škrpun i škrpina«. *Morsko ribarstvo* 9, 18–19.

[61] Finka, Božidar. 1957b. »Kanjac, arbun i prika«. *Morsko ribarstvo* 9, 90–91.

[62] Finka, Božidar. 1957c. »Nazivi za plosnatice (listašice)«. *Morsko ribarstvo* 9, 63–64.

[63] Finka, Božidar. 1957d. »Šarag, crnošiljac i pic«. *Morsko ribarstvo* 9, 117.

[64] Finka, Božidar. 1957e. »Gardobina, pauk i bežmek«. *Morsko ribarstvo* 9, 221–222.

[65] Finka, Božidar. 1957f. »Ušata, kantar i špar«. *Morsko ribarstvo* 9, 169–170.

[66] Finka, Božidar. 1957g »Golub, viža i sklat«. *Morsko ribarstvo* 9, 294.

[67] Finka, Božidar. 1972a. »Nazivi iglica, lica, gof«. *Morsko ribarstvo* 24, 19–21.

[68] Finka, Božidar. 1972b. »O nazivima polanda, trupac, luc«. *Morsko ribarstvo* 24, 60–63.

[69] Finka, Božidar. 1972c. »O nazivima kovač, kirnja i vranac«. *Morsko ribarstvo* 24, 170–173.

[70] Finka, Božidar. 1973a. »O nazivima riba smokvica i ovčica«. *Morsko ribarstvo* 18–20.

[71] Finka, Božidar. 1973b. »O nazivima pagar i salpa«. *Morsko ribarstvo* 25, 123–125.

[72] Finka, Božidar. 1974. »Nazivi za ribe iz porodice gira (Maenidae – girovke)«. *Morsko ribarstvo* 26, 121–124.

[73] Fohaller, M.R. 1930a. »Sur le vocabulaire maritime des Romains«. *Mélanges Paul Thomas* 271 *ss*.

[74] Fohaller, M.R. 1930b »Noms d'animaux et noms de plantes en grec ancien«. *Serta Leodensia* 44, 141 *ss*.

[75] Folena, Gianfranco. 1963-4. »Per la storia della ittionimia volgare«. *BALM* 5-6, 61–137.

[76] Frisk, Hjalmar. 1973. *Griechisches Etymologisches Wörterbuch*. I–III. Heidelberg.

[77] Gesner, Conrad. 1560. *Nomenclator aquatilium animantium in mari et in dulcibus aquis degentium*. Tigurum.

[78] Giammarco, Ernesto. 1963. *Lessico marinaresco abruzzese e molisano*. Venezia/Roma.

[79] Giammarco, E. 1968-79. *Dizionario abruzzese e molisano*. Roma.

[80] Goüan, A.E. 1770. *Historia piscium : Histoire des poissons*. Argentoratum.

[81] Griffini, A. 1903. *Ittiologia italiana*. Milano.

[82] Grubišić, Fabjan. 1967. *Ribe, rakovi i školjke Jadrana*. Split.

[83] Heldreich, Theodor von. 1878. *La faune de Grèce*. Athènes.

[84] Hirtz, Miroslav. 1928-38-47-56. *Rječnik narodnih zoooloških naziva*. Zagreb.

[85] Hraste, Mate. 1958. »Strani elementi u hrvatskom ili srpskom narodnom i književnom jeziku«. *Radovi Slavenskog instituta* 2, 43–59.

[86] Hyrkkänen, Jukka. 1971-3. »Prestiti italiani nel vocabolario marinaresco dalmatico alla luce della letteratura rinascimentale croata del XVI secolo«. *BALM* 2-3, 25–47.

[87] Ineichen, Gustav. 1960-1. »Italianische Fischnamen bei Iovius«. *BALM* 2-3, 97–105.

[88] Iovius. 1524. *De Romanis piscibus libellus*. Roma.

[89] Isidorus. 1911. *Etymologiarum sive Originum libri XX*. Oxonium.

[90] Ivić, Pavle. 1966-7. »Sur les affinités phonologiques des langues et des dialectes sur les côtes septentrionales de la Mediterranée«. *BALM* 8-9, 15–25.

[91] Jurišić, Blaž. 1966-73. *Rječnik govora otoka Vrgade*. I–II. Zagreb.

[92] Kahane, Renée. 1938. »Italianische Marinewörter im Neugriechischen«. *Archivum Romanicum* 22, 510–522.

[93] Kahane, R. i O. Koshansky. 1953-4. »Venetian Nautical Terms in Dalmatia«. *Romance Philology* 7, 156–170, 333–342.

[94] Karanastasis, Anastasios. 1968-70. »L'influenza greca sulla terminologia nautica dei porti turchi, balcanici e russi del Mar nero«. *BALM* 10-12, 253–262.

[95] Katičić, Radoslav. 1976. *Ancient Languages of the Balkans*. I–II. The Hague/Paris.

[96] Kišpatić, Mijo. 1893. *Ribe*. Zagreb.

[97] Kosić, Baldo. 1889. »Građa za dubrovačku nomenklaturu i faunu riba«. *GNHD* IV.

[98] Kosić, Baldo. 1903. »Ribe dubrovačke«. *Rad JAZU* 155, 1–48.

[99] Kosovitz, Ernesto. 1889. *Dizionario-vocabolario del dialetto triestino*. Trieste.

[100] Kovačec, August. 1971. *Descrierea istroromânei actuale*. Bucureşti.

[101] Lenz, H.O. 1856. *Zoologie der alten Griechen und Römer*. Gotha.

[102] Ligorio, Orsat. 2007. »Pregled razvitka dalmatskih glasova«. *Dubrovnik* 4, 319–331.

[103] Ligorio, Orsat. 2009. »Plinije Stariji : Deveta knjiga *Prirodoslovlja* : Morska bića«. *Latina et Graeca* 15, 9–23.

[104] Ligorio, Orsat. (U tisku a). »Fonemika dubrovačkoga govora«. *Croatica et Slavica Iadertina*.

[105] Ligorio, Orsat. (U tisku b). »Nemezijanove lovačke priče: *O lovu* (*Cynegetica*), *O lovu na ptice* (*De aucipio*)«. *Nuntius*.

[106] Ligorio, Orsat. (Rukopis). *Opijan: O ribanju* (Halieutica).

[107] Machek, Václav. 1947. »Einige slavische Fischnamen«. *Zeitschrift für slavische Philologie* 19, 53–67.

[108] Maldini, Rudolf. 1936. »Narodni nazivi riba«. *Ribarski list* 11, 1–12.

[109] Mallory, J.P. i D.Q. Adams. 2006. *The Oxford introduction to Proto-Indo-European and the Proto-Indo-European world*. Oxford/New York.

[110] Massarius, Franciscus. 1537. *In nonum Plinii de historia librum castigationes et annotationes*. Basilea.

[111] Medić, Mojo. 1896-901. »Ihtiološke bilješke«. *Rad JAZU* 126, 83–109.

[112] Meyer, Gustav. 1891. *Etymologisches Wörterbuch der albanesischen Sprache*. Strassburg.

[113] Meyer-Lübke, Wilhelm. 1935. *Romanisches Etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg.

[114] Mihajlović, Velimir i Gordana Vuković. 1977. *Srpskohrvatska leksika ribarstva*. Novi Sad.

[115] Mocciaro, A.G. 1947-5. »I nomi dei pesci nell'inedito *Dizionario siculo di scienze naturali di P. Cannarella*«. *BALM* 16-17, 97–115.

[116] Morović, Dinko. 1969. »Ihtiološka istraživanja u Jadranu u XX stoljeću«. *Pomorski zbornik* 7, 945–966.

[117] Morović, Dinko. 1970. »Dalji bibiliografski prikaz ihtioloških istraživanja u Jadranu u XX stoljeću«. *Pomorski zbornik* 8, 833–846.

[118] Muljačić, Žarko. 1962. »Dalmatski elementi u mletački pisanim dubrovačkim dokumentima 14. stoljeća«. *Rad JAZU* 327, 237–380.

[119] Muljačić, Žarko. 1969. »Bibliographie de linguistique romane : Domaine dalmate et istriote avec les zones limitrophes«. *Revue de Linguistique Romane* 33, 145–167.

[120] Muljačić, Žarko 1967. »Die slavisch-romanische Symbiose in Dalmatien in struktureller Sicht«. *Zeitschrift für Balkanologie* 5, 51–70.

[121] Muljačić, Žarko. 1971. »Le dalmate«. *Manuel pratique de philologie romane* II, 393–416.

[122] Muljačić, Žarko. 1970. »Scambi lessicali tra l'Italia meridionale e la Croazia«. *Abruzzo* 8, 45–55.

[123] Muljačić, Žarko. 1973. »Problemi della simbiosi slavo-romanza nell'Adriatico«. *Miscellanea* II, 21–39.

[124] Ninni, Emilio. 1912. *Catalogo dei pesci del Mare Adriatico*. Venezia.

[125] Olivieri, Dante. 1953. *Dizionario etimologico italiano*. Milano.

[126] Oman, Giovanni. 1968-70. »Osservazioni sull'ittionimia nei paesi arabi«. *BALM* 10-12, 197–219.

[127] Oppian, Colluthus, Tryphiodorus. 1928. *Varia* Prev. A.W. Mair. Cambridge.

[128] Pauly, A.F. (*Ed.*). 1892. *Realenzyklopädie der klassischen Altertumswissenschaft*. Stuttgart.

[129] Pellegrini, G.B. 1977. *Studi di dialettologia e filologia veneta*. Pisa.

[130] Pisani, Vittore. 1968-70. »L'etimologia di *cèfalo* e le sue consequenze storiche e metodologiche«. *BALM* 10-12, 443–448.

[131] Pliny. 1963. *Naturalis historia : Natural History*. Sv. VIII. Prev. W.H.S. Jones. London/Cambridge.

[132] Polek, N. 1909. »Die Fischkunde des Aristoteles«. *Primitiae Czernovicienses*.

[133] PoE = *VV.AA*. 1954-64. *Pomorska enciklopedija.* I–VIII. Zagreb.

[134] Popović, I. 1953. »Grčko-srpske lingvističke studije«. *Zbornik radova SAN* 36, 199–237.

[135] Raynaud, Ernest. (*Ed.*). 1931. *Poetae minores*. Paris.

[136] Rondeletius, Gulielmus. 1554. *Liber de piscibus marinis in quibus verae piscium effigies expressae sunt*. Lugdunum.

[137] Rosamani, Enrico. 1958. *Vocabolario giuliano*. Bologna.

[138] Rosamani, Enrico. 1975. *Vocabolario marinaresco giuliano-dalmata*. Firenze.

[139] Saint-Denis, E. de. 1945. »Ichtyologie et Philologie«. *Revue des Etudes Anciennes* 47, 282–302.

[140] Saint-Denis, E. de. 1947. *Le Vocabulaire des animaux marins en latin classique*. Paris.

[141] Schneider, Konrad. 1892. *Der Fischer in der antiken Literatur*. Aachen.

[142] Schuchardt, Hugo. 1906. »Zu den Fischnamen des Polemius Silvius«. *Zeitschrift für Philologie* 30, 712.

[143] Skok, Petar. 1931. »Les origines de Raguse«. *Slavia* 10,449–498.

[144] Skok, Petar. 1933. *Od koga naučiše jadranski Jugosloveni pomorstvo i ribarstvo?* Split.

[145] Skok, Petar. 1934. *Dolazak Slovena na Mediteran*. Split.

[146] Skok, Petar. 1950. *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima : Toponomastička ispitivanja*. I–II. Zagreb.

[147] Skok, Petar. 1956. »Sur l'element grec de l'ancien dalmate«. *Revu de Linguistique Romane* 19, 227–230.

[148] Skok, Petar. 1971-2-3-4. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. I–IV. Zagreb.

[149] Šoljan, Tonko. 1948. *Ribe Jadrana : Fauna et flora adriatica*. Split.

[150] Tekavčić, Pavao 1976. »O kriterijama stratifikacije i regionalne diferencijacije jugoslavenskoga romanstva u svjetlu romanistike«. *Onomastica Jugoslavica* 6, 35–36.

[151] Valente, Vincenzo. 1966-7. »Ittionimia pugliese : tradizioni e diffusione«. *BALM* 8-9, 155–166.

[152] Valente, Vincenzo. 1968-70. »Ittionimia medievale«. *BALM* 10-12, 271–282.

[153] Varro. 1910. *De Lingua Latina quae supersunt*. Prir. G. Goetz i F. Schoel. Lipsia.

[154] Vasiliu, G.D. 1959. *Peştii apelor noastre*. Bucureşti.

[155] Vinja, Vojmir. 1955. »Napomene uz nekoliko dosad nepotvrđenih starogrčkih elemenata u jadranskom etimološkom nazivlju«. *Živa antika* 5, 118–126.

[156] Vinja, Vojmir. 1957. »Otkud našem narodu imena riba i kako ih on usvaja i prilagođuje?« *Morsko ribarstvo* 9, 270–272.

[157] Vinja, Vojmir. 1960. »Notes ichtyonymiques dalmates«. *Studia Romanica et Anglica Zagrabiensia* 9-10, 149–161.

[158] Vinja, Vojmir. 1967. »Le grec et le dalmate«. *Zeitschrift für Balkanologie* 5, 203–223.

[159] Vinja, Vojmir. 1968-70. »Le roman de Dalmatie, intermédiaire des éléments grecs dans l'ichtyonymie yougoslave«. *BALM* 10-12, 77–84.

[160] Vinja, Vojmir. 1971-3. »L'ichtyonymie ragusaine et la Méditerranée«. *BALM* 13-15, 49–55.

[161] Vinja, Vojmir. 1986. »Jadranska fauna : Etimologija i struktura naziva«. I–II. Split.

[162] Vinja, Vojmir. 1998-2003-4. »Jadranske etimologije : Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku«. I–III. Zagreb.

[163] Vuletić, Nikola. 2006. »Dopune *Jadranskim etimologijama* Vojmira Vinje : Prvi prilog«. *Croatica et Slavica Iadertina* 2, 135–144.

[164] Wagner, M.L. 1960-2-4. *Dizionario etimologico sardo*. I–III. Heidelberg.

[165] Wartburg, Walther. von. 1948-65. *Französisches Etymologisches Wörterbuch : Eine darstellung des galloromanischen sprachschatzes*. I–XXVI. Tübingen/Basel.

[166] Willoughby, Francis. 1686. *Historia piscium*. Oxford.

[167] Wood, F. A. 1927. »Greek Fish-names«. *American Journal of Philology* 48, 297–325.

[168] Zore, Luko. 1869. »Ribanje po okolici dubrovačkoj«. *Arkiv za povjesnicu jugoslavensku* X, 341.

[169] Zore, Luko. 1892. »Paljetkovanje«. *Rad Jazu* 108, 110, 114, 115.

Napomena 3: za nedavno objavljeni [170] *Zoološki Rječnik. 2009. Zagreb* autorice Đurđe Matas znam, ali ga još nisam imao u rukama.

Prema temi:

Ihtiologija, kladistika i zoologija: [11, 12, 22, 28, 31, 32, 36, 51, 52, 54, 80, 82, 83, 96, 101, 111, 116, 117, 124, 132, 136, 149, 166]

Ihtionimija: [2, 3, 4, 5, 8, 13, 21, 27, 37, 39, 40, 43, 44, 45, 46, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 78, 81, 84, 86, 87, 92, 93, 94, 97, 98, 107, 108, 114, 115, 123, 126, 130, 138, 139, 140, 142, 144, 151, 152, 154, 155, 156, 157, 159, 160, 161, 167, 168]

Tekstovi, komentari i prijevodi: [1, 6, 7, 9, 35, 88, 89, 103, 105, 106, 110, 127, 131, 135, 141, 153]

Rječnici i druga priručna literatura: [10, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 25, 26, 29, 30, 33, 34, 38, 41, 42, 47, 48, 49, 50, 53, 76, 79, 85, 90, 91, 95, 99, 100, 102, 104, 109, 112, 113, 118, 119, 120, 121, 122, 125, 128, 129, 133, 134, 137, 143, 145, 146, 147, 148, 150, 158, 162, 163, 164, 165, 169, 170]